

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г.С. СКОВОРОДИ

ФЕНДРІКОВ КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 378.14:070.486

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРЕСИ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Зеленська Людмила Дмитрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
професор кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Князян Маріанна Олексіївна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
професор кафедри французької філології;

кандидат педагогічних наук, доцент
Шквир Оксана Леонідівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «28» березня 2017 року о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Алчевських, 29, ауд. № 216, м. Харків, 61002.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. № 214-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий «24» лютого 2017 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Л.А. Штефан

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблеми підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про власне особистісне й професійне зростання, вміє творчо й цілісно підходити до розв'язання завдань соціального й фахового змісту. На важливості переорієнтації професійної підготовки майбутнього вчителя – від просвітництва до здійснення життєтворчої та культуротворчої місії – наголошується в цільовій комплексній програмі «Вчитель» (2002), Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. (2014), Концепції «Нової української школи» (2016).

Для досягнення окреслених завдань видається недостатнім оновлення змісту педагогічної освіти. Посилення професійно-педагогічного, соціально-психологічного й світоглядного напрямів підготовки майбутніх учителів вимагає оптимальної реалізації в умовах вищого педагогічного навчального закладу всіх наявних засобів педагогічного впливу на процес становлення особистості майбутнього фахівця, серед яких особливе місце посідає вузівська преса. Будучи одним із різновидів засобів масової інформації (ЗМІ), вузівська преса володіє надзвичайно потужним професійно-педагогічним потенціалом для забезпечення якісної фахової підготовки майбутніх учителів: стимулювання їхньої професійної спрямованості і пізнавальної активності; розширення знань про складові, функції, особливості педагогічної діяльності; формування конструктивно-критичного світогляду і гуманістичних ціннісних орієнтацій; розвитку комунікативних і творчих здібностей; набуття досвіду соціальної поведінки й творчого самовираження в формах, притаманних ЗМІ.

Аналіз наукових джерел переконує в тому, що підготовка майбутніх учителів до професійно-педагогічної діяльності є складною проблемою, підходи до фахового розв'язання якої (формування професійно-педагогічної компетентності, розвиток педагогічної творчості, комунікативної культури, педагогічних здібностей, забезпечення теоретичної й практичної підготовки до виховної роботи тощо) знайшли відображення в наукових доробках педагогів (О. Антонова, Н. Бібік, В. Гриньова, О. Дубасенюк, С. Золотухіна, О. Іонова, Н. Кічук, М. Князьян, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Ничкало, О. Попова, І. Прокопенко, Л. Пехота, О. Савченко, А. Троцько, О. Шквир, А. Щербаков та ін.) та психологів (П. Анохін, І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, П. Гальперін, Г. Костюк, О. Мілерян та ін.).

Історіографічний пошук засвідчив, що в науковому просторі сучасності накопичено певний обсяг знань і з питань багатоаспектного потенціалу ЗМІ, зокрема преси. Серед напрямів осмислення цієї проблематики можна виокремити такі:

- обґрунтування теоретико-методологічних засад дієвості ЗМІ (Л. Губерський, М. Кастельс, М. Назаров, Б. Потятник, В. Терин та ін.);
- висвітлення ролі ЗМІ, зокрема преси, у навчанні і вихованні учнівської та студентської молоді (С. Абдоков, С. Бабікова, Л. Баженова, О. Бондаренко, О. Камишева, С. Кіперман, А. Копаньова, С. Лизанчук, А. Мудрик, Н. Саєнко та ін.);

- дослідження теорії і практики медіаосвіти в сучасному педагогічному дискурсі (Л. Зазнобіна, Ю. Казаков, Н. Леготіна, О. Столбнікова, О. Федоров, О. Шариков та ін.);

- розкриття актуальних питань педагогічної науки на загальному тлі розвитку вітчизняної педагогічної періодики XIX – XX століть (Н. Гордій, І. Дубінець, Л. Зеленська, Г. Приходько, О. Проскурня, Л. Штефан, Г. Шука та ін.);

- аналіз образу вчителя, його особистісного й професійного становлення на сторінках педагогічної преси в різні історичні періоди (І. Зайченко, С. Золотухіна, І. Елліс, С. Лобода, Е. Панасенко, А. Пугач, Г. Ткач та ін.).

Водночас, проблема реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси, зокрема вищих педагогічних навчальних закладів, у процесі фахової підготовки майбутніх учителів ще не стала предметом спеціального дослідження.

Актуальність теми дослідження посилюється й необхідністю розв'язання низки виявлених у процесі дослідження *суперечностей* між:

- потребою приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки майбутніх учителів до вимог інформаційного суспільства, змін, що відбуваються в соціально-економічній, духовній, гуманітарній сферах українського суспільства, та недостатнім використанням професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів у формуванні майбутнього фахівця;

- визнанням ролі, значення, функцій вузівської преси в цілісному процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів та нерозробленістю методичного забезпечення реалізації її професійно-педагогічного потенціалу в навчальному процесі й позааудиторній роботі педагогічних вишів.

Отже, актуальність означеної проблеми, недостатній рівень її розробленості та об'єктивна необхідність усунення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Реалізація професійно-педагогічного потенціалу преси в процесі фахової підготовки майбутніх учителів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах» (РК № 1-200199004104). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 7 від 04.12.2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 8 від 15.12.2015 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні впливу науково обґрунтованих педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів на якість фахової підготовки майбутніх учителів.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати тенденції розвитку вузівської преси у національній вищій школі.

2. Визначити суть та шляхи реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів.

3. Науково обґрунтувати педагогічні умови реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів та експериментально перевірити їх ефективність.

4. Уточнити критерії й показники якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

У процесі дослідження зроблено **припущення** про те, що якість фахової підготовки майбутніх учителів підвищиться, якщо реалізувати професійно-педагогічний потенціал преси вищих педагогічних навчальних закладів, забезпечивши дотримання таких умов: популяризація на її сторінках передового педагогічного досвіду; залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівських газет; використання матеріалів преси педагогічних вишів у навчально-виховному процесі.

Вирішенню поставлених завдань сприятиме використання комплексу таких **методів**: *теоретичних*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення з метою вивчення наукових джерел для з'ясування стану розробки порушеної проблеми, обґрунтування педагогічних умов і визначення ключових понять дослідження; *емпіричних*: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, інтерв'ювання, метод тверджень і самооцінки, педагогічний експеримент для перевірки ефективності науково-обґрунтованих педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів; *статистичних*: методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Експериментальною базою дослідження послуговували український мовно-літературний факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, факультет іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Інститут філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету, а також редакції газет «Учитель» та «Університетське слово» вищезазначених вишів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов, що забезпечують ефективність реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів: популяризація на сторінках преси передового педагогічного досвіду; залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівських газет; використання матеріалів преси у навчально-виховному процесі; експериментально перевірено

вплив обґрунтованих педагогічних умов на якість фахової підготовки майбутніх учителів;

- *уточнено* суть понять «вузівська преса» (особливий вид галузевих багатотиражних газет, що виражає корпоративну філософію ВНЗ і слугує одним із засобів його позиціонування в освітньому просторі), «професійно-педагогічний потенціал преси» педагогічного вишу (сукупність засобів, джерел, ресурсів професійно-педагогічного впливу на процес фахової підготовки майбутніх учителів) та шляхи його реалізації, як-от: сукупність притаманних ЗМІ функцій (комунікативно-інформативна, акумулювання суспільної думки, агітаційно-пропагандистська, ціннісно-орієнтаційна, соціально-організаторська, креативна); методів (інформування, переконання, стимулювання), форм (аналітичні, художні, інформаційні жанри) професійно-педагогічного впливу на становлення майбутнього вчителя та композиційно-графічної моделі видання (графічні, кольорові, індексальні, вербальні компоненти); критерії (мотиваційно-ціннісний, змістово-операційний, особистісно-оцінний) й показники якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;

- *подальшого розвитку й конкретизації* набули тенденції розвитку вузівської преси у національній вищій школі; підходи до організації професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах з огляду на сучасні суспільні виклики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що експериментальна перевірка науково обґрунтованих педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів дозволяє рекомендувати їх до впровадження у навчально-виховний процес, роботу редакцій газет вищих педагогічних навчальних закладів України для підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів.

Матеріали дослідження *впроваджено* у навчальний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди (довідка про впровадження №01/10-839 від 21.09.2016 р.); Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка про впровадження № 5265/01-55/14 від 18.10.2016 р.); Бердянського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 57-10/1126 від 18.10.2016 р.).

Теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями *можуть* *послугуватися* викладачі під час проведення аудиторних і позааудиторних занять, при розробці навчальних програм, створенні навчальних посібників із фахових дисциплін, укладанні комплексного плану реалізації медіаосвіти майбутніх учителів; студенти в процесі підготовки до лекційно-семінарських занять та самоосвіти.

Матеріали дослідження *доцільно використовувати* в процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Експериментально перевірене науково-методичне забезпечення педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів можна адаптувати до специфіки підготовки майбутніх учителів різних спеціальностей.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у виступах на засіданнях кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, кафедри дошкільної,

початкової та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (2014-2016 рр.).

Результати дослідження оприлюднено на міжнародних, усеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, а саме: «Актуальні питання навчання і виховання учнівської і студентської молоді» (Харків, 2014), «Кафедра педагогіки в системі підготовки майбутнього вчителя» (Харків, 2015), «Педагогічна персоналістика: теорія, історія, освітня практика» (Івано-Франківськ, 2016), «Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти» (Харків, 2016), «Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства» (Кременчук, 2016), «Вища і середня школа в умовах сучасних викликів» (Харків, 2016), «Освіта і доля нації». Філософія і педагогіка миру в Україні та сучасному світі (Харків, 2016 р.), «Демократія, альтруїзм, освіта» (Харків, 2016).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 11 одноосібних публікаціях, серед них: 4 статті в провідних фахових наукових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, 1 – в інших періодичних виданнях України, 5 – тези у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (238 найменувань). У тексті міститься 19 таблиць (на 10 сторінках), 12 додатків (на 33 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 240 сторінок (обсяг основного тексту – 187 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження; розкрито ступінь її розробленості; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; викладено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні питання реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів»** на підставі аналізу наукової літератури з'ясовано тенденції розвитку вузівської преси у національній вищій школі; визначено суть та шляхи реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів; науково обґрунтовано педагогічні умови реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Аналіз наукової літератури дав підстави свідчити, що преса є складовою ЗМІ, що охоплює сукупність масових друкованих періодичних видань (газети, журнали, збірники, альманахи), які розраховані на масового читача. Вузівська преса у наукових джерелах (А. Акопов, С. Блек, Я. Засурський, А. Кривонос та ін.) позиціонується як особливий вид галузевих багатотиражних газет, яким властиві «приналежність» до конкретного місця і виду діяльності (освітньо-виховного процесу вишу); особливості читацької аудиторії (колектив студентів, викладачів і співробітників вишу); служіння конкретним професійним інтересам (професійному

самовизначенню й професійній підготовці майбутніх фахівців); наявність суб'єкту управління (адміністрація ВНЗ). Вузівська преса інформує читацьку аудиторію про важливі новини, стратегічні рішення, події в житті вишу та на ринку освітніх послуг, привносить у маси певну культуру, норми поведінки, що прямо чи опосередковано впливає на усвідомлення результатів праці, відчуття роботи в команді, на професійний та кар'єрний розвиток співробітників і студентів, їхній інтелектуальний рівень і моральний стан.

З'ясовано, що становлення вузівської преси в межах національної вищої школи бере початок із середини ХІХ століття, коли було започатковано неофіційні відділи в академічних виданнях («Університетські вісті» Імператорського університету Св. Володимира, «Записки Імператорського Харківського університету», «Записки Імператорського Новоросійського університету»). Проте її інтенсивний розвиток припадає на радянський період, коли офіційно визнаний курс вищої школи на «зрощування» нової пролетарської інтелігенції й утвердження комуністичної ідеології, соціальне замовлення на створення позитивного іміджу радянської системи вищої освіти зумовили появу нового типу видань – вузівських багатотиражних газет. Такі друковані органи виконували функцію «літописця» університетського життя і «сигналізували» про проблемні місця в підготовці фахівців. Вони поширилися на всі виші України, проте їх цілі, завдання, тематика публікацій не були сталими й визначалися низкою чинників, а саме: суспільно-політичною ситуацією в державі, тенденціями розвитку вищої школи, завданнями радянської преси тощо.

Виявлено, що здобуття Україною незалежності (1991 р.) й розбудова національної вищої школи зумовили нові тенденції у розвитку вузівської преси, цільове призначення якої вбачається у позиціонуванні корпоративної культури ВНЗ, його місії як віддзеркалення змісту функціонування й призначення в суспільстві. На реалізацію визначеної мети спрямована діяльність преси всіх провідних вишів України, зокрема педагогічних: «Учитель» (ХНПУ імені Г.С. Сковороди), «Педагог» (ВДПУ імені Михайла Коцюбинського), «Педагогічні вісті» (УДПУ імені Володимира Винниченка), «Освітнянські обрії» (ГНПУ імені Олександра Довженка), «Університетський час» (ПНПУ імені В.Г. Короленка), «Університетське слово» (БДПУ) тощо. Зовні ці видання схожі на «традиційні» газети і журнали, мають подібні носії, визначену проблемно-тематичну й функціональну спрямованість, характеризуються усталеною періодичністю й однотипним оформленням. Проте тісний зв'язок преси педагогічних вишів з навчально-виховним процесом, специфікою професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів, способом і процесом соціокультурного відтворення людини обумовлюють їх своєрідну внутрішню архітектуру (систему постійних рубрик, тематику і проблематику матеріалів, їх жанрове розмаїття тощо), яка містить потужні важелі впливу на процес професійного становлення майбутнього педагога.

У процесі дослідження встановлено, що професійно-педагогічний потенціал преси педагогічних вишів, що є сукупністю засобів, джерел, ресурсів професійно-педагогічного впливу на процес фахової підготовки майбутніх учителів, здійснюється завдяки реалізації:

- функцій, притаманних ЗМІ: *комунікативно-інформативної*, зміст якої полягає в наданні інформації професійно-педагогічного спрямування, котра супроводжується коментарями щодо суті предмета повідомлення; *акумулювання суспільної думки*, що здійснюється завдяки акцентуванню уваги на престижності навчання в педагогічному виші, суспільній значущості і творчому характері професії вчителя; *ціннісно-орієнтаційної*, що орієнтує майбутніх учителів на самостійний вибір моделі поведінки в тій чи іншій ситуації через осмислення й співпереживання вчинків героїв публікацій, участь у суспільних акціях тощо; *агітаційно-пропагандистської*, яка спрямована на поширення передових педагогічних ідей і набутого досвіду в царині виховання і навчання, пропагування здорового способу життя, здійснення профорієнтаційної роботи; *креативної*, суть якої полягає в залученні студентів педагогічних вишів до творчої діяльності;

- методів (*інформування, переконання, стимулювання*), що виявляються в таких специфічних для преси формах, як *аналітичні, художні, інформаційні жанри*, які надають інформацію культурологічного характеру й опосередковано впливають на формування духовних потреб, естетичних смаків, загальної й професійної культури майбутніх учителів, слугують потужним важелем пропаганди досвіду соціальної поведінки, публічних виступів, аналізу громадської думки тощо;

- візуальних і вербальних компонентів – *графічні (шифтові), кольорові, індексальні (логотип), вербальні (слоган)*. У поєднанні вони створюють неповторний, специфічний корпоративний стиль педагогічного вишу, формуючи у такий спосіб ціннісні орієнтації майбутніх учителів.

Зважаючи на значний професійно-педагогічний потенціал преси педагогічних вишів, у науковій студії обґрунтовано низку умов, що здатні забезпечити ефективний перебіг його реалізації і підвищити якість фахової підготовки майбутніх учителів:

➤ *популяризація на сторінках преси педагогічних вишів передового педагогічного досвіду*. Психолого-педагогічною наукою (І. Бех, В. Бондарь, П. Жерносек, Г. Костюк, Л. Момот, В. Паламарчук, М. Скаткін та ін.) доведено, що популяризація передового педагогічного досвіду, який є результатом творчої діяльності педагога з елементами новизни і спрямований на реалізацію актуальних завдань навчання і виховання, передбачає дії організаційного характеру, націлені на поширення передової педагогічної ідеї. У цьому аспекті преса педагогічних вишів, акумулюючи агітаційно-пропагандистську функцію, виступає тією інтегральною художньо-педагогічною й науково-інформаційною одиницею, яка містить потужні важелі для розширення й поглиблення педагогічних знань майбутніх учителів (П. Жильцов); емоційного сприйняття і глибокого осмислення змісту вчительської професії, позитивного ставлення до неї (С. Кіперман); формування професійно-пізнавального інтересу (В. Нікітенко); розвитку вмінь самостійно вести пошук нових ідей, цікавих фактів у практиці навчання й виховання (І. Лернер); обрання прикладів для наслідування (С. Єлканов); формування соціально-етичних орієнтирів самовиховання, самовдосконалення, саморозвитку (В. Сластьонін) тощо. Цьому сприяє розміщення на шпальтах газет педагогічних вишів цікавої інформації про особливості вчительської професії; конкретних прикладів із педагогічної практики;

практично-цінних висновків, рекомендацій, які орієнтують майбутнього вчителя на ідеал особистості і діяльності педагога-вихователя; матеріалів, присвячених педагогічній спадщині видатних педагогів минулого і сьогодення, діяльності тих діячів науки і освіти, які досягли значних результатів у професійно-педагогічній діяльності й гідні наслідування; нових напрацювань у царині освітніх технологій, методів, форм, засобів навчання і виховання тощо. Характер таких публікацій забезпечується жанровими формами популяризації передового педагогічного досвіду (спогади, листи, нариси, репортаж, записки із щоденника тощо), які викликають і закріплюють у майбутніх учителів позитивне емоційне ставлення до обраної професії, допомагають усвідомити себе в цій професії, досягнути «секрети» педагогічної майстерності, утілити їх у подальшій педагогічній діяльності;

➤ залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівських газет, що, на переконання дослідників (О. Волошенюк, Ю. Казаков, Н. Леготіна, В. Мірошніченко, Г. Онкович та ін.), слугує одним із дієвих шляхів реалізації складових медіаосвіти у педагогічних вишах і дозволяє ефективно розв'язувати низку завдань, як-от:

- підвищення рівня медіаграмотності майбутніх учителів (знання закономірностей сприйняття і розуміння інформації; психологічних аспектів впливу медіа на спосіб життя, стосунки та цінності особистості; використання складових медіаосвіти для аналізу, інтерпретації та створення власних медіатекстів);

- набуття практичного досвіду реалізації медіаосвіти в загальноосвітній школі (оволодіння журналістськими навичками, що необхідні вчителю будь-якого предмета для здійснення керівництва випуском паперових і електронних класних та шкільних газет);

- оволодіння інструментальними, соціально-особистісними й системними компетентностями (формування наукового світогляду, активної громадянської позиції, здатності до критики і самокритики; поглиблення знань з граматики, орфографії, стилістики, інформатики та інших галузей наукового знання й набуття здатності застосовувати їх на практиці; формування вміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел; удосконалення навичок педагогічного спілкування; розвиток конструктивних, комунікативних, діагностико-прогностичних, організаторських, дослідницьких умінь і навичок; реалізація потреби в творчій і громадській самореалізації тощо);

➤ використання матеріалів преси педагогічних вишів у навчально-виховному процесі, що забезпечує активізацію когнітивної, афективної та конативної сфер майбутніх учителів, і, за визначенням В. Андрєєва, О. Бондаревської, В. Краєвського, В. Лозової, В. Серікова, І. Якиманської та ін., дозволяє останнім не просто засвоювати професійні знання, викладені в підручниках і посібниках, але й більш унаочнено усвідомлювати значення цих понять, вчитися інтерпретувати отриману інформацію професійно-педагогічного характеру й висловлювати власну позицію, підвищувати рівень мотивації до навчальної й майбутньої професійної діяльності, виявляти пізнавальну активність, потребу в саморефлексії, самовдосконаленні, самоосвіті. Цьому сприяє:

- опертя на вітагенний досвід майбутніх учителів під час засвоєння знань, що вимагає сформованості вмінь відшукувати, аналізувати, узагальнювати і виокремлювати для себе найбільш значущу інформацію, спираючись у судженнях на власний вітагенний досвід і вітагенний досвід інших;

- організація продуктивного педагогічного спілкування в системі «викладач-студент», якому притаманні пізнавальний, перетворювальний і ціннісно-орієнтаційний компоненти;

- стимулювання пізнавальної активності майбутніх учителів, в основі якої лежить інтелектуальна й емоційна діяльність. Серед прийомів емоційно-інтелектуального стимулювання пізнавальної активності майбутніх учителів у процесі роботи з пресою науковці (І. Ісаєва, О. Камишева, Ю. Кулюткін, В. Лозова, Г. Щукіна та ін.) називають гностико-евристичні (дозволяють відкривати в чинних знаннях нові грані, розглядати їх під іншим кутом зору); інтеграційні (дозволяють поєднувати на заняттях науково-теоретичні знання із знаннями, що отримані із додаткових джерел, зокрема преси); пошуково-творчі (спрямовані на розвиток творчого мислення, уяви, винахідливості, фантазії, навичок інформаційного пошуку); ігрові (сприяють формуванню вмінь використовувати набуті знання на практиці).

Отже, з огляду на наведені положення припустимо, що визначені педагогічні умови в комплексі здатні забезпечити ефективність реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів й підвищити якість фахової підготовки майбутніх учителів.

У другому розділі **«Експериментальна перевірка педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів»** розкрито загальні питання організації та зміст проведення педагогічного експерименту; уточнено критерії і показники якості фахової підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної діяльності; проаналізовано результати експериментальної роботи.

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент, до якого залучили 285 студентів українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету, 25 науково-педагогічних працівників, членів редакційної колегії газет «Учитель» та «Університетське слово». Вибір названих факультетів зумовлено особливостями фахової підготовки майбутніх учителів-філологів, яка включає лінгвокультурознавчі, літературознавчі, філологічні, загальнокультурні і психолого-педагогічні аспекти, що створюють міцне підґрунтя для реалізації професійно-педагогічного потенціалу вузівської преси. Із метою забезпечення репрезентативності вибірки визначено склад експериментальної (ЕГ 150 осіб) й контрольної (КГ 135 осіб) груп. Експеримент проводився в природних умовах, без порушення перебігу навчально-виховного процесу.

На констатувальному етапі експерименту було проведено діагностування вихідного рівня якості фахової підготовки студентів експериментальної і контрольної груп за визначеними в дослідженні критеріями і показниками: мотиваційно-ціннісним (характер вияву професійного інтересу; ціннісне ставлення до вузівської преси як засобу оволодіння майбутньою професією; прагнення досягти успіху в професійній діяльності); змістово-операційним (рівень сформованості знань про суть, компоненти, особливості професійно-педагогічної діяльності; рівень сформованості медіакультури і медіаграмотності; рівень сформованості професійних умінь: емпатійно-перцептивні, організаторські, комунікативні, регулятивні, професійно-творчі); особистісно-оцінним (характер вияву особистісно-професійних якостей: тактовність, організованість, самостійність, цілеспрямованість, відповідальність, ініціативність, наполегливість, допитливість; готовність до саморозвитку). Для одержання достовірної інформації використовували комплекс відповідних методів (педагогічне спостереження, анкетування, тестування, інтерв'ювання, метод тверджень і самооцінки) і діагностичних методик («Потреба в досягненні» Ю. Орлова; «Комунікативні і організаторські схильності (КОС)» В. Синявського, Б. Федоришиної; «Характер вияву особистісних якостей» А. Уманського, І. Френкеля, А. Лутошкіна; опитувальник креативності Д. Джонсона). Для визначення статистичної значущості різниці в змінах показників якості підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної діяльності проводився кількісний аналіз одержаних результатів за методикою М. Грабаря й К. Краснянської.

Застосування комплексу діагностичних методик дало можливість з'ясувати, що якість фахової підготовки більшості студентів як експериментальної, так і контрольної груп не досягла показників достатнього і високого рівнів. Отримані на констатувальному етапі дані були враховані в подальшій експериментальній роботі.

Формувальний етап експерименту було спрямовано на впровадження педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Із метою реалізації першої з визначених умов – *популяризація на сторінках преси педагогічних вишів передового педагогічного досвіду* – проводили широку роз'яснювально-інформаційну роботу серед членів редакційної колегії вишівських газет, професорсько-викладацького складу кафедр, педагогічних колективів базових шкіл щодо необхідності більш широкого використання професійно-педагогічного потенціалу газет педагогічних вишів задля виконання вимог «Положення про виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду». У процесі дослідно-експериментальної роботи популяризацію передового педагогічного досвіду на сторінках вишівських газет здійснювали у декількох напрямках:

- інформаційному, який було спрямовано на ознайомлення майбутніх учителів з педагогічними ідеями, концепціями, теоріями через систему оновлених рубрик «Це актуально», «Інновації», «Експеримент», «Досвід», «Важливо знати»; узагальнення інформаційних і методичних матеріалів щодо авторських освітніх ресурсів, які знайшли відображення в таких публікаціях, як «Освіта кореспондується

з долею нації», «Інноваційність і творчість в освіті», «ІКТ: нові тенденції освітніх застосувань» тощо; змістове наповнення матеріалів газет прикладами колективного, групового, індивідуального передового педагогічного досвіду як викладачів вишу, так і вчителів-практиків під рубриками «Університет визначає кращих», «Vivat academia, vivat professores», «Професія – гордість моя», «Видатні педагоги», «Золотий фонд університету», «Ювілей», «ВНЗ – школа»; ілюстрування дидактичних матеріалів, зокрема авторських навчальних програм, навчально-методичних посібників, підручників, електронних засобів навчання для середньої і вищої школи, підготовлених викладачами вишу (рубрика «На книжкову полицю»);

- комунікаційному, який забезпечували шляхом інформування студентів про події професійно-педагогічного спілкування в межах педагогічного вишу: роботу методичних семінарів, науково-практичних конференцій, засідань кафедр, педагогічних читань, результати проведення студентських олімпіад з різного фаху («Здобутки сучасної психологічної науки», «Майстер клас «Педагогічна майстерня», «Гуманітарні науки: як вийти з кризи?» тощо);

- навчальному, який включав друк матеріалів, що знайомили майбутніх учителів із напрацюваннями педагогів у царині методики викладання навчальних дисциплін, апробацією нових методів, прийомів навчання і виховання у загальноосвітній і вищій школах, формами організації дозвіллевої діяльності учнівської й студентської молоді, способами збудження їхньої пізнавальної активності й розвитку творчості, діяльністю молодіжних громадських організацій («Урок – це вистава», «Науковий проект «Інтелект України», «Ми – вожаті», «Удосконалюємо педагогічні здібності», «Сковородинівська родина лідерів», «Козацька січ», «Доброчинна діяльність на благо інших» тощо);

- експертному, який реалізовували шляхом підбору матеріалів, що містили професійний аналіз цінних педагогічних ідей, методичних підходів з боку фахівців у царині освіти й виховання, рекомендації щодо підвищення якості підготовки майбутнього вчителя («Виховання вчителя починається зі студентської лави», «Актуальні проблеми педагогіки – вчителям», «Стратегія підготовки вчителя», «Поради академіка» тощо).

Комплексний підхід до реалізації визначених напрямів створив міцне підґрунтя для формування в майбутніх учителів педагогічної спрямованості, ціннісного ставлення до обраної професії, підвищення рівня їхньої педагогічної освіченості й педагогічної майстерності, збудження потреби у самовдосконаленні і самореалізації.

Реалізації другої з обґрунтованих умов – *залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівських газет* – сприяла діяльність гуртка «Медіаосвіта», яка охоплювала такі напрями:

- теоретичний (розширення відомостей щодо класифікації ЗМІ та їх жанрів, дизайну і верстки газет і журналів; поглиблення знань із граматики, стилістики, орфографії, інформатики; ознайомлення з теорією і практикою організації різних форм позакласної роботи зі школярами медіаосвітнього спрямування);

- практичний (складання індивідуальних творчих планів студентів – позаштатних кореспондентів; обговорення підготовлених до друку газетних

матеріалів; проведення опитувань читачів вузівських газет; створення власних зразків газет і журналів для учнівської і студентської молоді; вправлення в спілкуванні на підставі вербальних і невербальних форм комунікації);

Знання, уміння і навички, отримані студентами експериментальної групи у процесі роботи гуртка «Медіаосвіта», спонукали останніх активно співпрацювати з редакцією вишівських газет, виконуючи функції позаштатних кореспондентів (рубрики: «Міжнародні зв'язки», «ВНЗ – школа», «Волонтерський рух», «Актуальне інтерв'ю», «Спорт», «Наші досягнення», «Мальовнича Україна», «Поетична сторінка», «Студентська акція» тощо).

У процесі дослідно-експериментальної роботи для залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівської преси використовували й студентські ЗМІ, що функціонують у формі паперових видань та інтернет-порталів у педагогічних вишах («Студентська правда», «Словоцвіт», «A way to success» тощо). На їх сторінках члени гуртка «Медіаосвіта» презентували власні напрацювання, що торкалися різновекторних проблем, зокрема роботи студентського самоврядування, діяльності «Школи лідерів», організації навчально-виховного процесу у виші, проходження педагогічної практики, поширення волонтерського руху, розв'язання нагальних проблем у молодіжному середовищі тощо («Не підслухано», а з перших вуст», «Добра не буває багато», «Той, хто нічого не робить для інших – нічого не робить для себе», «Halloween at the University», «День української писемності та мови», «Дивись українське», «Motivation», «Природа студентської лінії» тощо).

Із метою реалізації третьої з визначених умов – *використання матеріалів преси педагогічних вишів у навчально-виховному процесі* – здійснювали добір методів і прийомів роботи з вузівською пресою у такий спосіб, щоб у комплексі забезпечити цілеспрямований вплив на когнітивну, афективну та конативну сфери майбутніх учителів. Використання матеріалів вишівських газет у навчально-виховному процесі здійснювали шляхом включення завдань гностико-евристичного, інтеграційного, пошуково-творчого, ігрового характеру в зміст

- фахових дисциплін: «Українська мова за професійним спрямуванням» (здійснити редакторську правку тексту статті, підготовленої студентом-дописувачем); «Культура мовлення» (дібрати приклади дотримання професійної етики журналіста шляхом аналізу матеріалів вузівської газети); «Синтаксис» (з'ясувати роль цитат і прямої мови в текстах вишівських газет, виокремити ускладнені речення з відокремленими додатками, означеннями та обставинами); «Стилістика» (проілюструвати доцільність використання лексичних повторів, перифраз, контекстуальних синонімів, метафор, метонімії, вставних слів); «Текстознавство» (здійснити аналіз текстів із позицій їх функцій, категорій, структури); «Лексикологія» (виписати професіоналізми, знайти англійські еквіваленти); «Стилістика англійської (німецької, французької) мов» (здійснити компаративістський аналіз вітчизняної вузівської преси й іноземних аналогів); «Ономастика» (дослідити походження населених пунктів, прізвищ, які зустрічаються в краєзнавчих статтях газети «Учитель») тощо;

- дисциплін педагогічного циклу («Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка»): опрацювати

матеріали газети, у яких розкрито вимоги до вчителя; представлено методи, прийоми професійного самовиховання; проілюстровано інноваційний педагогічний досвід; подано приклади реалізації напрямів виховної роботи у загальноосвітній і вищій школах, організації учнівського і студентського самоврядування; презентовано форми національного, патріотичного, громадянського виховання дітей і молоді; визначено традиції та новації в організації навчально-виховного процесу у закладах освіти провідних країн світу; схарактеризовано етапи становлення й розвитку педагогічного вишу, його освітні і виховні традиції тощо;

- позааудиторних виховних заходів (гра прес-конференція «Із скарбниці педагогічного досвіду», прес-коктейль «Послужитися цьому народу і цій державі», усний журнал «Журналістика у світі цікавому тощо) та педагогічної практики (обговорення на установчих і підсумкових конференціях статей, підготовлених студентами за результатами педагогічної практики; оформлення фоторепортажу «Моя перша педагогічна практика» тощо).

Такі завдання дозволяли поєднувати на заняттях набуті науково-теоретичні знання із знаннями, що отримані із додаткових джерел, зокрема вузівської преси; збагачувати зміст педагогічного спілкування; стимулювати активність і самостійність майбутніх учителів в оволодінні фаховими знаннями, забезпечувати розвиток сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, уяви; оволодіння гностичними, дослідницькими, комунікативними, рефлексивними вміннями й прийомами самостійної роботи; створювати атмосферу творчості в процесі пізнання.

На контрольному етапі експерименту було проаналізовано результати проведеної роботи за визначеними автором критеріями та показниками. Вірогідність результатів доведена засобами математичної статистики за допомогою χ^2 (хі-квадрат). Динаміка якості фахової підготовки студентів контрольної й експериментальної груп представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати експериментальної роботи (динаміка у %)

Критерії й показники якості підготовки майбутніх учителів	Групи	
	ЕГ (150)	КГ (135)
<i>Мотиваційно-ціннісний критерій:</i>		
➤ характер вияву професійного інтересу (усвідомлення соціальної значущості професії вчителя, педагогічна спрямованість): <ul style="list-style-type: none"> • стійкий • ситуативний • відсутній 	+19,2 +15,5 -34,7	+8,2 +3,3 -11,5
➤ ціннісне ставлення до вузівської преси як засобу оволодіння майбутньою професією (частота контакту/спілкування з вузівською пресою; мотиви контакту з медіатекстом): <ul style="list-style-type: none"> • позитивно-активне • позитивно-ситуативне • позитивно-пасивне 	+24 +13,8 -37,8	+1,5 +12,4 -13,9

<p>➤ прагнення досягти успіху в професійній діяльності (ціннісне ставлення до обраної професії, потреба в професійному самовдосконаленні й самореалізації):</p> <ul style="list-style-type: none"> • сформоване • недостатньо сформоване • не сформоване 	<p>+15 +18,5 -33,5</p>		<p>+8,4 +4,6 -13</p>			
Змістово-операційний критерій						
<p>➤ рівень сформованості знань про суть, компоненти, особливості професійно-педагогічної діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • високий • достатній • низький 	<p>+12,4 +9,4 -21,8</p>		<p>+5,7 +4,1 -9,8</p>			
<p>➤ рівень сформованості медіакультури і медіаграмотності (здатність вільно орієнтуватися в сучасному медійному просторі, використовувати можливості мас-медіа для особистісного й професійного розвитку; інтерпретувати, створювати і поширювати медіатексти):</p> <ul style="list-style-type: none"> • високий • достатній • низький 	<p>+31,8 +10,6 -42,4</p>		<p>+6,4 +2,5 -8,9</p>			
<p>➤ рівень сформованості професійних умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> • емпатійно-перцептивні (виявляти та розпізнавати емоційні стани і почуття, виділяти експресивні канали їх вияву, контролювати вияв негативних або професійно недоцільних емоційних реакцій); • організаторські (визначати мету, шляхи її досягнення, планувати, контролювати, корегувати як власну діяльність, так і діяльність інших, мобілізувати власні зусилля в різних ситуаціях); • комунікативні (слухати, налагоджувати взаємодію зі співрозмовником, ефективно використовувати вербальні і невербальні засоби спілкування, презентувати себе); • регулятивні (керувати власною поведінкою, здійснювати рефлексію); • професійно-творчі (виявляти творчий підхід у різних аспектах майбутньої професійно діяльності, пов'язаних зі створенням і використанням медіатекстів). 	високий		достатній		низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	+15,7	+3,3	+8,9	+4,4	-24,6	-7,7
	+21,4	+4,3	+21,8	+1,2	-43,2	-5,5
	+28,1	+7,5	+12,6	+2,9	-40,7	-10,4
+18,4	+12,0	+9,7	+4,1	-28,1	-16,1	
+20,7	+13,7	+16,5	+3,7	-37,2	-17,4	

<i>Особистісно-оцінний критерій</i>		
➤ характер вияву особистісно-професійних якостей (тактовність, самостійність, організованість, ініціативність, відповідальність, наполегливість, допитливість): <ul style="list-style-type: none"> • стійкий • ситуативний • відсутній 	+26,2 +10,3 -36,5	+1,5 +6,0 -7,5
➤ рівень готовності до саморозвитку (повнота знань про шляхи, способи, методи саморозвитку; саморефлексія, самоконтроль, самоуправління розумовими процесами і поведінкою): <ul style="list-style-type: none"> • високий • достатній • низький 	+46,3 +7,9 -54,2	+3,2 +3,6 -6,8

Отже, проведеним педагогічним експериментом підтверджено положення висунутої гіпотези й доведено ефективність визначених педагогічних умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Узагальнені результати дослідно-експериментальної роботи слугують підставою для формулювання таких **висновків**:

1. Установлено, що вузівська преса в Україні має глибоке коріння. Її паростки сягають другої половини XIX століття, коли в межах університетських видань України було започатковано неофіційні відділи. Проте утвердження вузівських газет як окремого виду преси відбулося у 20-30-і роки XX століття з появою «багатотиражок», що виконували функцію «літописця» університетського життя. Основні тенденції їх розвитку в радянський період визначалися з одного боку суспільно-політичними чинниками, з іншого, – реформами вищої школи й завданнями радянської преси. Завдяки своїм особливостям (тісний зв'язок з навчально-виховним процесом вишу; соціальна однорідність дописувачів і читачів, їхній високий освітній та інтелектуальний рівень; спільність читацьких інтересів і потреб, що обумовлює тематику і проблематику матеріалів, жанрове розмаїття) вузівська преса в умовах сьогодення слугує важливим інструментом формування іміджу навчального закладу, позиціонування його місії в суспільстві, потужним важелем підвищення якості підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності й активного громадського життя.

2. З'ясовано, що професійно-педагогічний потенціал преси ВНЗ, зокрема педагогічних, що є сукупністю засобів, джерел, ресурсів професійно-педагогічного впливу на процес фахової підготовки майбутніх учителів, реалізується через:

- сукупність притаманних ЗМІ функцій – комунікативно-інформативної, акумулювання суспільної думки, агітаційно-пропагандистської, ціннісно-орієнтаційної, соціально-організаторської, креативної. Комплексність реалізації зазначених функцій сприяє формуванню професійної спрямованості студентів, їхньої соціальної активності й духовно-моральних цінностей, розвитку творчого

потенціалу, здатності до самовираження, самореалізації, конструктивно-критичного осмислення дійсності, що визначено як пріоритети упровадження компетентнісного підходу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;

- методи професійно-педагогічного впливу на становлення майбутнього вчителя – інформування, переконання, стимулювання, що акумулюються в таких специфічних для преси формах, як аналітичні, художні й інформаційні жанри. Реалізація пресою педагогічних вишів зазначених методів і форм дозволяє вирішувати низку завдань професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, як-от: формування позитивного ставлення до професії, комунікативної, соціальної, естетичної культури, здатності до рефлексії педагогічних дій, розвиток емпатійно-перцептивних, комунікативних, регулятивних, професійно-творчих умінь; набуття навичок висловлювання власної позиції шляхом особистих публікацій у вузівській газеті або обговорення надрукованих матеріалів;

- візуальні і вербальні компоненти, до яких належать графічні (шрифтові), кольорові, індексальні (логотип), вербальні (слоган). У поєднанні вони створюють неповторний, специфічний корпоративний стиль педагогічного вишу, формуючи ціннісні орієнтації майбутніх учителів.

3. Науково обґрунтовано педагогічні умови реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів та експериментально перевірено їх ефективність.

Педагогічними умовами реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів визначено такі: популяризація на сторінках преси педагогічних вишів передового педагогічного досвіду; залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівських газет; використання матеріалів преси педагогічних вишів у навчально-виховному процесі.

У результаті експериментальної перевірки цих умов отримано більш суттєві зміни у рівнях якості підготовки до професійно-педагогічної діяльності студентів ЕГ, ніж КГ. Так, приріст позитивно-активного ставлення до вузівської преси як засобу оволодіння майбутньою професією в ЕГ збільшився у 16 разів, у 14 разів зросла кількість студентів ЕГ, які виявляли високий рівень готовності до саморозвитку, у 5 разів зросла кількість студентів ЕГ, які демонстрували високий рівень сформованості медіакультури і медіаграмотності. Водночас, 36,4 % студентів ЕГ демонстрували стійке прагнення досягти успіху в професійно-педагогічній діяльності, тоді як у КГ цей показник склав 28,2 %; 31,6% студентів ЕГ проти 24,7% КГ виявляли високий рівень сформованості знань про суть, компоненти, особливості професійно-педагогічної діяльності. У результаті проведеної роботи в ЕГ була виявлена позитивна динаміка сформованості і всіх визначених у процесі теоретичного пошуку професійних умінь, а також особистісно-професійних якостей.

4. Уточнені критерії й показники якості підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної діяльності утворюють таку сукупність: *мотиваційно-ціннісний* (характер вияву професійного інтересу; ціннісне ставлення до вузівської преси як засобу оволодіння майбутньою професією; прагнення досягти успіху в професійній діяльності); *змістово-операційний* (рівень сформованості знань про суть, компоненти, особливості професійно-педагогічної діяльності; рівень

сформованості медіакультури і медіаграмотності; рівень сформованості професійних умінь: емпатійно-перцептивні, організаторські, комунікативні, регулятивні, професійно-творчі); *особистісно-оцінний* (характер вияву особистісно-професійних якостей: тактовність, організованість, самостійність, цілеспрямованість, відповідальність, ініціативність, наполегливість, допитливість; готовність до саморозвитку).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Перспективними для подальшого наукового пошуку є питання обґрунтування умов реалізації професійно-педагогічного потенціалу студентської преси педагогічних вишів, використання інших різновидів ЗМІ у процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

I. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Фендріков К. М. Вузівська преса як засіб професійного становлення майбутнього фахівця / К. М. Фендріков // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб наук. праць Херсонського нац. тех. ун-ту. – Херсон : Грінь Д.С., 2015. – Вип. 1 (12). Т.3. – С. 104-106.
2. Фендріков К. М. Питання вузівської преси в історико-педагогічному вимірі / К. М. Фендріков // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. – Х : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2015. – Вип.45. – С. 80-92.
3. Фендріков К. М. Популяризація на сторінках преси вищих педагогічних навчальних закладів передового педагогічного досвіду як умова реалізації професійно-педагогічного потенціалу вузівських газет / К. М. Фендріков // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка : зб. наук. праць. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016. – Вип.2. – С. 211-218.
4. Фендріков К. М. Залучення майбутніх учителів у якості дописувачів вузівських газет як умова реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів / К. М. Фендріков // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. – Вип. 52. – С. 219-228.
5. Фендріков К. М. Роль і місце вузівської преси у формуванні іміджу вищого навчального закладу / К. М. Фендріков // Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie – Nr 2(6). – Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności, 2016. – P. 95-101.

II. Наукові праці апробаційного характеру:

6. Фендріков К. М. Реалізація персоналізованого підходу на сторінках вузівської преси / К. М. Фендріков // Педагогічна персоналістика: теорія, історія, освітня практика : матер. І Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (25 лютого 2016 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2016. – С. 91-96.
7. Фендріков К. М. Фактори підвищення ефективності впливу вузівської газети на процес професійного становлення майбутнього вчителя / К. М. Фендріков // Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.(20 квітня 2016 р., м. Харків). – Х. : ТОВ «Планета-Принт», 2016. – Ч.1. – С. 226-230.

8. Фендріков К. М. Особливості преси ВНЗ як корпоративного видання / К. М. Фендріков // Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (21-22 квітня 2016 р., м. Кременчук). – Кременчук : КрНУ, 2016. – С. 47-49.

9. Фендріков К.М. Зміст та структурні компоненти медіаосвіти майбутнього вчителя / К. М. Фендріков // Вища і середня школа в умовах сучасних викликів : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (17 травня 2016 р., м. Харків). – Х. : «Смугаста типографія», 2016. – С. 221-223.

10. Фендріков К. М. Преса педагогічних вишів як засіб посилення професійно-педагогічного, соціально-психологічного й світоглядного напрямів фахової підготовки майбутніх учителів / К. М. Фендріков // «Освіта і доля нації». Філософія і педагогіка миру в Україні та сучасному світі: Матер. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 жовтня 2016 р., м. Харків). – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. – С. 218-220.

III. Праці, які додатково висвітлюють результати дослідження

11. Фендріков К. М. Вузівська преса як складник освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу / К. М. Фендріков // Траектория науки: електрон. науч. журнал. – 2015. – №5. – С. 5.1. – 5.7.

АНОТАЦІЇ

Фендріков К. М. Реалізація професійно-педагогічного потенціалу преси в процесі фахової підготовки майбутніх учителів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди МОН України. – Харків, 2017.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми реалізації професійно-педагогічного потенціалу вузівської преси в процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

На підставі аналізу наукової літератури з'ясовано тенденції розвитку вузівської преси у національній вищій школі; визначено суть та шляхи реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси вищих педагогічних навчальних закладів. Науково обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови реалізації професійно-педагогічного потенціалу преси педагогічних вишів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів: популяризація на сторінках преси передового педагогічного досвіду; залучення майбутніх учителів як дописувачів вузівських газет; використання матеріалів преси педагогічних вишів у навчально-виховному процесі. Уточнено критерії й показники якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: вузівська преса, майбутні вчителі, професійно-педагогічний потенціал, фахова підготовка, педагогічні умови, якість, реалізація.

Фендриков К. Н. Реализация профессионально-педагогического потенциала прессы в процессе профессиональной подготовки будущих учителей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды МОН Украины. – Харьков, 2017.

Диссертация представляет собой теоретико-экспериментальное исследование проблемы реализации профессионально-педагогического потенциала вузовской прессы в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

В работе на основе анализа научной литературы установлено, что вузовская пресса является особым видом отраслевых многотиражек, выражающих корпоративную философию вуза и служащих одним из средств его позиционирования в образовательном пространстве. Ее истоки относятся ко второй половине XIX века, когда в отечественных университетских изданиях был основан неофициальный отдел. Однако становление вузовской прессы как самостоятельного вида произошло в 20- 30-е годы XX века с появлением вузовских многотиражных газет, цели, задачи, тематика публикаций которых небыли постоянными и определялись общественно-политическими факторами, тенденциями развития высшей школы и советской прессы. Благодаря своим особенностям (тесная связь с учебно-воспитательным процессом вуза, социальная однородность авторов и читателей, их высокий образовательный и интеллектуальный уровень; общность читательских интересов и потребностей) вузовская пресса сегодня служит важным инструментом формирования имиджа учебного заведения, позиционирования его миссии в обществе, мощным рычагом повышения качества подготовки будущих специалистов к профессиональной деятельности и активной общественной жизни.

В работе доказано, что реализация профессионально-педагогического потенциала прессы педагогических вузов как совокупности средств, источников, ресурсов профессионально-педагогического воздействия на процесс профессиональной подготовки будущих учителей, осуществляется через присущие СМИ функции (коммуникативно-информативная, аккумулятивная общественного мнения, агитационно-пропагандистская, ценностно-ориентационная, социально-организаторская, креативная), методы (информирование, убеждение, стимулирование), формы (аналитические, художественные и информационные жанры), визуальные и вербальные компоненты.

В исследовании обоснованы педагогические условия реализации профессионально-педагогического потенциала прессы высших педагогических учебных заведений, внедрение которых способно повысить качество подготовки будущих учителей: популяризация на ее страницах передового педагогического опыта; привлечение будущих учителей в качестве корреспондентов вузовских газет; использование материалов газет в учебно-воспитательном процессе.

Их практическая реализация в процессе формирующего этапа эксперимента включала: 1) публикацию материалов об особенностях учительской профессии; конкретных примеров из педагогической практики; практически-ценных выводов,

рекомендаций, которые ориентируют будущего учителя на идеал личности и деятельности педагога-воспитателя; материалов, посвященных педагогическому наследию тех деятелей науки и образования, которые достигли значительных результатов в профессионально-педагогической деятельности и достойны подражания; новых разработок в области образовательных технологий, методов, форм, средств обучения и воспитания; 2) систематическую и целенаправленную работу кружка «Медиаобразование» по популяризации содержательной стороны журналистики на общественных началах; 3) использование материалов вузовской газеты для выполнения студентами заданий гностико-эвристического, интеграционного, поисково-творческого, игрового характера в процессе изучения как профессиональных дисциплин («Культура речи», «Лексикология», «Синтаксис», «Современный литературный процесс», «Стилистика английского (немецкого, французского) языков» и т.п.), так и дисциплин педагогического цикла («Педагогика», «Основы педагогического мастерства», «Сравнительная педагогика»).

Результаты проведенной работы, полученные на основании определенных автором критериев (мотивационно-ценностный, содержательно-операционный, личностно-оценочный) и показателей, подтвердили эффективность влияния обоснованных педагогических условий реализации профессионально-педагогического потенциала прессы педагогических вузов на качество профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: вузовская пресса, будущие учителя, профессионально-педагогический потенциал, профессиональная подготовка, педагогические условия, качество, реализация.

Fendrikov K. M. Realization of Professional-Pedagogical Potential of Press in the Process of Future Teachers' Professional Training. – Manuscript.

Thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences, Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Kharkiv H. S. Skovoroda National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2017.

The thesis presents theoretical and experimental research of the problem concerning realization of professional-pedagogical potential of high school press in the process of future teachers' professional training.

The tendencies of development of high school press at national higher school have been revealed by analyzing scientific literature. The essence and the ways of realization of professional-pedagogical potential of press of higher pedagogical educational establishments have been determined. The pedagogical conditions of realization of professional-pedagogical potential of press at higher pedagogical educational establishments in the process of future teachers' professional training have been scientifically substantiated and experimentally proved. These conditions are popularization of advanced pedagogical experience in press, future teachers' engagement as correspondents of high school newspapers, use of materials of press of higher pedagogical educational establishments in educational process. The criteria and indicators of quality of future teachers' professional-pedagogical training have been specified.

Key words: high school press, future teachers, professional-pedagogical potential, professional training, pedagogical conditions, quality, realization.